

Проф. др Бранко С. Ристић²⁵

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

УПОЗНАВАЊА ДЕЦЕ С УМЕТНИЧКОМ КЊИЖЕВНОШЋУ У ПРЕДШКОЛСКОМ УЗРАСТУ

Апстракт: Књижевност за децу не престаје да буде третирана ни данас за неканоничну и маргиналну. Дебате поводом самог схватања и поводом његовог смисла трају деценијама. По својој суштини уметничка књижевност вид је уметности који одражава стварност у уметничком лику. У раном предшколском узрасту извршава се основно формирање естетског и уметничког осећаја. Деца старости 2-3 године изражавају јаку жељу да слушају разне врсте књижевних текстова (кратке римоване песмице, приче, брзалице, бројалице...). Једва тамо негде на узрасту 4-5 године формира се истинско уметничко опажање, при коме дете разуме, да уметничко дело одражава типичне црте животних појава и догађања. На узрасту од 5-6 година деца почињу да прихватају уметничку творевину као јединство садржине и форме.

Задаци и садржина упознавања с уметничком књижевношћу у предшколском узрасту деце, јесте пре свега: 1. Да се науче да слушају текст; 2. Правилно разумевање и усвајање садржаја дела; 3. Један део од текста да науче напамет; 4. Да преживљавају осећања и расположења. Важно за децу узраста 5-6 година у вези са припремом за школско учење књижевности јесте формирање елементарног умећа за анализу књижевног текста. За успешно остваривање напред изреченог (о чему ће у раду бити разматрано), врло је важно да васпитач направи адекватан избор књижевних текстова, а он се може начинити једино правилном анализом потреба прописаног програма и плана у коме се налазе исказане уметничке потребе и доступност садржине и форме.

Кључне речи: рецепција, естетско, уметничко, садржина, форма.

По својој суштини уметничка књижевност види уметности која одражава стварност у уметничком лику. Уметничка писана реч има много већу могућност да утиче на човека, за разлику од обичног говора, пре свега уметнички текст у себи носи велику дозу емоционалног и образовног као и

²⁵braris9@gmail.com

васпитног. Уметнички текст пре него што прође кроз човекову мисао он делује на осећања и разгаљује човека. У томе и јесте огромни значај уметничке писане речи на развој детета у раном детињству и предшколском узрасту, које као доба одрастања и зрења у себи носи особену емоционалну природу. Књижевност (народна, уметничка) је моћно средство када је у питању умни развој детета, духовни, естетски и његово васпитање.

Уметничка књижевност моћно је средство у процесу формирања речи код деце са свих аспеката – фонетски, лексички и граматички. Упознавање деце са уметничком књижевношћу у дечијим вртићима важан је задатак у систему учења матерњег језика. Схватање књижевног текста по својој суштини јесте заправо уметничко запажање, а то је са своје стране прави однос према схватању естетског у тексту. У педагошко – психолошкој литератури тврде да су оскудна сведочења да деца у овом узрасту примају и прихватају књижевно дело. Начин како га неки педагози, психолози карактеришу јесте *наивни реализам*, и то дефинишу као немогућност разликовања условног света на уметничку творевину и реални живот. (Ветлугиной, 1972:73). Заправо се овде сада намеће закључак сам – уметничка творевина просто се код деце у овом узрасту прихвата као још једна *слика из живота*.

У раном и предшколском узрасту формира се прво естетско и уметничко доживљавање. Деца старости две до три године изражавају јаку жељу да слушају разне врсте књижевних текстова (причице, брзалице, римоване песмице, брајалице, разбрајалице...). На тој етапи развоја, прихватање књижевног текста чисто се врши на емоционалној основи. Дете понекада у овом узрасту и не разуме уметнички текст у потпуности, али реагује емоционално и тада саговорника или читача (отац, мајка, старији брат или сестра, деда, бака...) тера да понавља и наставља даље текст или причање, речима *опет, опет ; још, још* итд.).

Тамо је негде на узрасту четврте, пете године наслућује се формирање за истинско уметничко опажање, при коме дете разуме, да уметничко дело одражава типичне црте животних појава и догађања.

На узрасту од пет – шест година деца почињу да прихватају уметничку творевину као *јединство садржине и форме*. Задаци и садржине упознавања с уметничком књижевношћу у предшколском узрасту деце јесте пре свега:

- 1) Да се деца науче да слушају текст,
- 2) Правилно разумевање и усвајање садржаја дела,
- 3) Један део текста да науче напамет,
- 4) Да преживљавају осећања и расположења.

Важно за децу узраста пет – шест година у вези са припремом за школско учење књижевности јесте формирање елемената раног умећа за анализу књижевног текста.

Васпитач својим радом са децом овог узраста анализирајући уметнички текст треба да тежи и залаже се за формирање *поетичног слуха* и умећа за практично распознавање основних књижевних жанрова и да деца осећају ритмичко – метричку организацију речи у књижевној форми.

Систематизацијом до сада изложеног, критичка рецепција књижевности за децу у предшколском узрасту у себи носи три модела механизма интерпретације:

- 1) Књижевност за децу или се адаптира или се представља као подобна, наследна, створена од канонизираних књижевних модела.
- 2) Књижевност за децу има шансу да издвоји (одвоји) од маргине независно књижевно поље са својим законима и стандардима.
- 3) Књижевност за децу је могућа као велика количина упитребе дечијег у зависности од истанце текста и адресе у оквирима општег комуникативног модела (Ристић, 2006:10-11).

При упознавању деце у предшколском узрасту с уметничком књижевношћу врло је важно да се обрати пажња на васпитне задатке и дидактичке поруке. Васпитач је у обавези да се максимално ангажује у формирању правилног односа према књизи и развијању љубави и жеље за читање.

За успешно остваривање задатака, упознавање деце са уметничком књижевношћу врло је важно да васпитач направи добар избор књига. Избор књижевних текстова може се остварити једино правилном анализом потреба прописаних програмом и планом у коме се налазе исказане уметничке потребе и доступност садржине и форме.

Опредељења која срећемо у програму као и задатке, своде се на упознавање с уметничким текстом, а све то се остварује у редовној настави и различитим формама ваннаставних активности. Упознавање с уметничким текстом у току наставе изводи се по одређеном плану, када се сагледају текући друштвени проблеми и карактер годишњег доба.

Да би смо показали своју предност и оданост деци у процесу обогаћивања и усавршавања њиховог језика и речника, уметничка књижевност треба поред редовне наставе да има и своје место и ван ње – у свакодневним активностима у дечијем вртићу. Коришћењем уметничке писане речи ван редовне наставе врши се у два облика:

- 1) Свеукупно организовање и припремање деце за слушање уметничког текста.

2) Самостално коришћење уметничких текстова од стране деце али по сопственом избору и нахођењу.

Васпитач чита или препричава деци уметнички текст у различитим ситуацијама (у време игре, шетње, слободних часова и сл.), чита или препричава текстове различитих садржаја – о природи, животињама, односу међу људима итд., стихове, загонетке, пословице, бајке, басне...

После наставе васпитач такође може да деци организује низ различитих контаката с уметничком књижевношћу (поводом одређених празника и тада користи текстове различитих жанрова). Васпитач би ваљало да у време ван наставних активности организује и следеће могућности контаката деце с уметничким текстом.

1) Слушање радио драма за децу или других видова предавања уметничког текста на радију.

2) Позоришне игре које би морале да заузму видно место у педагошком процесу у дечијем вртићу.

3) Гледање дечијих емисија на телевизији .

4) Библиотечки кутак, да деца од малих ногу почну да уче како се прави библиотека, како се користи и тражи књига у библиотеци. Рад са децом и књигама у библиотечком кутку мора да се одвија под будним оком васпитача – од васпитача деца уче како се потражује књига, како се листа, како се враћа на место одакле је узета и како се иста чува да се не оштети.

Осим књига у библиотечком кутку може се наћи места и за слике, фотографије, дечије цртеже и сл.

На крају можемо слободно рећи, да начини упознавања деце с уметничком књижевношћу су различити. Само организовано и планско коришћење литералног текста може да да позитивне резултате у решавању програмских задатака. Васпитач има могућност да изведе стваралачки чин при избору једне или друге форме рада у зависности од конкретних задатака које треба да изврши. Оно што је обавезно у послу сваког васпитача своди се на следеће: деца никако несмеју да се организују на епизодично читање уметничке књижевности. Уметничка књижевност мора да им уђе у сваку пору њихове свакодневнице, да им се укаже поверење и веровање у њихов емоционални доживљај, да се уметнички ликови повежу с реалним животом деце.

Упознавање деце с уметничком књижевношћу у систему учења матерњег језика у дечијим вртићима има свој крајњи и најважнији циљ, формирање поетског слуха као основе и претпоставке за изградњу самосталне уметничке речитосте и развој књижевних способности деце.

Литература

- Ветлугиной, Н. А., (1972.): *Художественное творчество и ребёнок*, Москва, Просвещение.
- Дотлић, Љ., Каменов, Е. (1996): *Књижевност у дечјем вртићу*, Нови Сад, Змајеве дечије игре.
- Короткова, Э. П. (1978): *Обучение рассказыказываниюју в детском саду*. Москва, Просвещение.
- Милинковић, М. (2010): *Нацрт за периодизацију српске књижевности за децу*, Нови Сад, Змајеве дечије игре.
- Ристић, Б. С. (2006): *Рецепција књижевности за децу*, Краљево, Либро компани.

Branko S. Ristic, Ph.D.

Teacher Training Faculty in Prizren – Leposavic

TASKS AND LEARN CHILDREN ABOUT THE ARTISTIC CONTENT OF LITERATURE IN PRESCHOOL AGE

Summary: *Literature for children does not cease to be treated even today for non canonic and marginal. The debate on its comprehending have lasted for decades. In its essence, a form of art literature is a type of art that reflects the reality in the art form. In the early preschool period, children gain basic ideas of the aesthetic and artistic sense. Children aged 2-3 years express a strong desire to listen to different kinds of literary texts (short rhyming poems, stories, tongue twister, rhymes ...). Only at the age 4-5 years, a true art form perception is formed, when the child understands that the artwork reflects the typical features of life phenomena and events. At the age of 5-6 years, children begin to accept artistic creation as a unity of content and form.*

Tasks and contents of presenting the artistic content of a literary work in the preschool age children are primarily: 1. To learn to listen to the text, 2. Proper understanding and adoption of the content of the work, 3. To memorize a part of the text, 4. To feel changes of feelings and moods. The important issue for children aged 5-6 years in relation to the preparation of school study of literature is the formation of elementary skills to analyze a literary text. For the successful achievement of the above said we may suggest (as it will be discussed in this paper), that it is very important that the teacher makes an adequate choice of literary texts, and that only can be done by a proper analysis of the needs of the prescribed curriculum which includes expressed artistic needs and the availability of content and form.

Key words: reception, aesthetic, artistic, content, form.